

Szanowne Panie, Szanowni Panowie, uczestnicy VII Kongresu Obsługi Gotówki

Współczesne gospodarki są systemami zmonetyzowanymi, co oznacza, że ich funkcjonowanie opiera się na pieniądzu. Pieniądz pełni kilka kluczowych dla gospodarki funkcji, w tym jest powszechnie akceptowanym miernikiem wartości oraz środkiem płatniczym. Pieniądz występuje obecnie w dwóch zasadniczych formach: obok tradycyjnego pieniądza w postaci fizycznej, funkcjonuje także pieniądz bezgotówkowy w postaci środków deponowanych na rachunkach bankowych. Istnieje wiele możliwości dysponowania pieniądzem bezgotówkowym, takie jak tradycyjna bankowość, bankowość mobilna, karty płatnicze i nowoczesne mobilne systemy płatności. Pojawiają się także plany wprowadzania nowych form pieniądza cyfrowego, chociaż na razie głównie się o tym mówi i pisze. W tym kontekście może pojawić się pytanie: czy gotówka jest nadal potrzebna? Moja odpowiedź brzmi stanowczo: Tak, zdecydowanie tak. Gotówka odgrywa kluczową rolę w systemie ekonomicznym, w tym w jego podsystemach: monetarnym i finansowym. Jest tak, ponieważ gotówka, fizyczny pieniądz emitowany przez bank centralny, jest prawnym środkiem płatniczym, co oznacza, że posiada moc uwalniania od zobowiązań, czyli z mocy prawa nie można odmówić jej przyjęcia.

Ponieważ zarówno w Polsce, jak i w wielu innych krajach obywatele chcą używać tej formy pieniądza, eliminacja gotówki byłaby działaniem sprzecznym ze społecznymi oczekiwaniami. I sprzeczne z interesem publicznym. Dlatego też bank centralny dla zapewnienia równowagi gospodarczej musi zaspokajać popyt na prawny środek płatniczy jakim jest gotówka. W tej roli – gotówki nic nie zastąpi.

Skąd bierze się w gospodarce popyt na gotówkę jako ostatecznego środka płatniczego? Oczywiście po pierwsze z potrzeby rozliczenia. Definitywnego i pewnego zamknięcia transakcji gospodarczej. Brak gotówki w tej roli destabilizowałoby gospodarkę, zarówno na poziomie makroekonomicznym, jak i mikroekonomicznym. Tym samym gotówka daje posiadaczowi poczucie bezpieczeństwa.

Jak wynika z badań NBP 76 proc. Polaków, to jest zdecydowana większość, wskazuje, że gotówka jest potrzebna w gospodarce. W tej grupie jestem zdecydowanie również ja, co wielokrotnie podkreślałem publicznie. Nieprzypadkowo, gdy pojawiają się kryzysy, zwłaszcza bankowe, w każdym kraju nim dotkniętym, a nawet wtedy gdy tylko pojawia się tylko sam cień możliwości jego zaistnienia, rośnie zapotrzebowanie na gotówkę. Tak było w czasie dawniejszych kryzysów, tak też było w czasie ostatniego kryzysu pandemicznego. W Polsce w ubiegłym roku po wybuchu pandemii popyt na gotówkę wzrósł gwałtownie. Dość powiedzieć, że mamy dzisiaj w obiegu około 350 mld zł gotówki, licząc razem z kasami banków. A na koniec 2019 r. kwota ta wynosiła niecałe 240 mld zł. 350 teraz i 240 wtedy. NBP w pełni zaspokoił popyt na gotówkę. To właśnie miałem na myśli, mówiąc publicznie, że gotówki mamy nieprzebrane ilości i że pieniędzy nam nie zabraknie. To właśnie miałem na myśli. Żeby się ludzie nie niepokoili, że zabraknie dla nich gotówki w bankomatach i w kasach. Pieniądzy nam nie zabraknie. I tak właśnie było w tym kryzysie.

Popyt, czyli zapotrzebowanie na gotówkę rośnie, gdy zwiększa się niepewność w gospodarce. A niepewność będzie w jakimś stopniu niestety zawsze występować. Rzecz jasna znacznie nasiloną niepewność w skali makroekonomicznej występuje okresowo. Choć od lata roku 2007, to jest od momentu rozpoczęcia światowego kryzysu finansowego, właściwie cały czas znajduje się ona na podwyższonym poziomie, w czasie pandemii bardzo się pogłębiając.

Abstrahując jednak od tej niepewności makroekonomicznej, na co dzień, w zwykłych warunkach mamy też do czynienia z niepewnością na poziomie mikroekonomicznym, zarówno w gospodarstwach domowych, jak i w biznesie, zwłaszcza drobniejszym, w Polsce powszechnie posługującym się gotówką. Popyt na gotówkę z tytułu motywu ostrożnościowego jest tu wyjątkowo silny. Co bowiem ma zrobić przedsiębiorca lub konsument, gdy wystąpią takie prozaiczne wydarzenia

dnia codziennego jak awaryjny brak prądu elektrycznego czy też po prostu popsucie się terminala w sklepie, co się często zdarza. Trzeba skorzystać z gotówki. Nic tu jej przecież nie zastąpi.

Gotówka spełnia także ważną rolę jako środek zabezpieczający przed skutkami ataków hakerskich na system rozliczeniowy w całym kraju. Tego rodzaju akty cyberterrorystyczne, także między państwami, także ze strony tych obcych państw, są obecnie realnym zagrożeniem i musimy być na nie przygotowani. Powtórzę – zagrożenie cyberterrorystyczne także ze strony obcych państw jest obecnie realnym zagrożeniem. I musimy być na nie przygotowani.

Dostępność gotówki w sytuacji sabotażu takich systemów pozwala kontynuować wymianę handlową, przynajmniej w zakresie podstawowych towarów i usług. Reasumując ten wątek: zaspokajanie popytu na gotówkę przez bank centralny stabilizuje gospodarkę zarówno w mikro-, jak i w makroskali. Jest kluczowe w sytuacjach awaryjnych, gdy systemy płatności bezgotówkowych z jakichś powodów zawodzą. Jak powiedziałem, bezpieczeństwo obrotu gospodarczego, jaki zapewnia gotówka, jest kluczowe dla funkcjonowania każdego współczesnego systemu ekonomicznego. Z tym poczuciem wolności, jakie daje gotówka, wiąże się też kwestia anonimowości dokonywania rozliczeń pieniężnych. To bardzo ważne w gospodarce rynkowej, opartej przecież na swobodzie wyboru ekonomicznego, tak przez przedsiębiorców, jak i konsumentów. Oczywiście jak zawsze z anonimowością gotówki też mogą wiązać się określone problemy, np. jej wykorzystywanie w szarej strefie, przy unikaniu płacenia podatków. Trzeba walczyć z patologiami, oczywiście, ale nie z gotówką. Z patologiami walczyć, z gotówką – nie. Nie oznacza to jednak, że gotówka jest sama w sobie czymś złym przecież. Po prostu jej obieg musi być skutecznie nadzorowany i kontrolowany. To jednak nie wyklucza anonimowości, wolności decyzyjnej jaką właśnie daje gotówka. Zresztą coraz częściej w nielegalnej działalności są wykorzystywane tzw. waluty wirtualne, które umożliwiają w czasie rzeczywistym transfery bardzo wysokich kwot, w tym transgranicznie i anonimowo, a nie nieporęczna gotówka.

Widzimy zatem, że gotówka odgrywa kluczową rolę w funkcjonowaniu gospodarki. Istnienie gotówki jest strategicznym składnikiem całego systemu gospodarczego – zarówno dla konsumentów, jak i biznesu. Zlikwidować prawnego środka płatniczego nie można ze względu na jego stabilizującą rolę. Być może w jakiejś odległej przyszłości, jak pokazują doświadczenia niektórych krajów, które próbują wprowadzić tzw. cyfrowy pieniądz banku centralnego, gotówka zmieni swoją postać z fizycznej na cyfrową. Nawet jeśli jednak kiedyś gotówka przestanie występować w fizycznej postaci, ze względu na powyżej przedstawione argumenty, nadal będzie musiała istnieć, zapewniając stabilność systemów gospodarczych.

Szanowni Państwo, otwierając ubiegłoroczny *Kongres obsługi gotówki* ogłosiłem rozpoczęcie prac nad *Narodową Strategią Bezpieczeństwa Obrotu Gotówkowego*. Dzisiaj z dużą satysfakcją chciałbym Państwa poinformować, że prace nad nią dobiegają końca. Projekt Narodowej Strategii został już opracowany i w listopadzie bieżącego roku będzie przedłożony przez Radę ds. Obrotu Gotówkowego do akceptacji przez Zarząd NBP. W tym miejscu chciałbym wszystkim Państwu podziękować za zaangażowanie w realizację tego projektu, za wskazanie tych obszarów pracy z gotówką, które wymagały szerszego przeanalizowania lub będą wymagały dalszych analiz i stałego monitorowania w najbliższym okresie. Skupienie w jednym celu przedstawicieli instytucji i innych podmiotów zawodowo zajmujących się obrotem gotówkowym, tj. zarówno ze strony NBP, jak również innych instytucji sektora publicznego i rynkowych interesariuszy, umożliwiło zaakcentowanie i spojrzenie szeroko na zagadnienia wzmacniające bezpieczeństwo obrotu gotówkowego, do którego należą m.in. powszechna akceptacja, nieustrudniona dostępność gotówki dla klientów banków, niezakłócone zaopatrywanie rynku w walutę polską, bezpieczeństwo fizyczne banknotów i monet oraz odporność systemów IT na cyberzagrożenia. W każdym z tych obszarów zrealizowane zostały już przedsięwzięcia zmierzające do zwiększenia bezpieczeństwa gotówki, obniżenia kosztów czy wzmocnienia

efektywności funkcjonowania obrotu gotówkowego. Strategia będzie miała na celu skoordynowanie dalszych działań oraz nadanie im wspólnych ram operacyjnych.

W zakresie akceptacji gotówki odnotowano już zrealizowane działania legislacyjne w postaci nowelizacji ustawy o usługach płatniczych. Dzięki działalności Narodowego Banku Polskiego, skierowanej do opinii publicznej, aby zorientować opinię publiczną w powadze tej problematyki, dzięki naszym dobrym relacjom z panem Prezydentem Rzeczypospolitej Polskiej, Prezydent RP zgłosił inicjatywę ustawodawczą, której przedmiotem było uregulowanie prawnego obowiązku akceptacji płatności gotówkowych. Uchwalona przez Sejm RP Ustawa z dnia 17 września 2021 r. o zmianie Ustawy o usługach płatniczych wprowadza z dniem 5 listopada br. prawny obowiązek akceptacji płatności z wykorzystaniem banknotów i monet emitowanych przez Narodowy Bank Polski. Działania te były zasadne, gdyż jak wielokrotnie wskazywałem, w czasie pandemii dochodziło do odmowy przyjmowania płatności gotówkowych – co w mojej ocenie jest zjawiskiem niedopuszczalnym. Dodatkowo badania NBP z sierpnia br. wskazały na nasilenie się tego zjawiska. Aż 18 proc. ankietowanych spotkało się z odmową płatności gotówką, co oznacza wzrost o 9 punktów procentowych względem tego samego badania z ubiegłego roku. Zdarzało się to najczęściej w takich miejscach, jak urząd, miejsca kultury, sportu lub rekreacji, ale także w punktach, w których wykonywano płatne testy covidowe. Badania te potwierdziły, że wprowadzenie ustawowych gwarancji powszechnej akceptacji płatności gotówkowych wpisuje się w oczekiwania społeczne. 60 proc. respondentów opowiedziało się za tym rozwiązaniem.

Ograniczenie możliwości dokonywania płatności gotówkowych, ale również brak powszechnego dostępu do gotówki, przy jednoczesnym braku działań zmierzających do zabezpieczenia powszechnej akceptacji gotówki, wpłynęłoby niekorzystnie na znaczną część społeczeństwa polskiego i przyczyniłoby się do wykluczenia finansowego dużych grup społecznych – na co żadne państwo nie może sobie pozwolić. Obserwowane przez NBP zjawisko zmniejszającego się dostępu do gotówki, wyrażające się w spadku liczby bankomatów i oddziałów banków, było kolejnym, obok akceptacji gotówki, powodem zainicjowania przeze mnie prac nad tym kluczowym obecnie projektem NBP, jakim jest Narodowa Strategia Bezpieczeństwa Obrotu Gotówkowego. Strategia odnosi się również do kwestii płynnego zaopatrywania rynku w walutę polską, ukierunkowanego na zapewnienie stabilności, jakości i odpowiedniego do potrzeb rynku zakresu struktury nominalowej znaków pieniężnych w obiegu.

W obecnych czasach coraz większego znaczenia nabiera również bezpieczeństwo systemów informatycznych obsługujących procesy bankowe i w związku z tym obszar ten znalazł również swoje odzwierciedlenie w strategii. W tym zakresie szczególną ochroną powinny zostać objęte systemy wykorzystywane w procesach zaopatrywania w gotówkę, jak również istotna jest bliższa współpraca i wymiana informacji pomiędzy uczestnikami rynku obrotu gotówkowego.

Z bezpieczeństwem obrotu gotówkowego wiąże się również bezpieczeństwo fizyczne gotówki. Dlatego istotne jest promowanie i wdrażanie nowych rozwiązań technicznych oraz stosowanie ujednoliconych, sprawdzonych rozwiązań organizacyjnych. Dodatkowo ważnym elementem dla bezpieczeństwa fizycznego gotówki jest tworzenie spójnego systemu nadzoru w obszarze bezpieczeństwa fizycznego nad wszystkimi podmiotami odpowiedzialnymi za procesowanie gotówki.

Poziom gotówki w obiegu, o którym mówiłem, to wynik suwerennych wyborów Polaków, a niezmiennym celem NBP jest, aby każdy Polak mógł sam, swobodnie decydować, w jakiej formie gromadzi oszczędności: w gotówce, na rachunkach w banku czy jeszcze w inny sposób. I w jakiej formie dokonuje płatności. Dlatego NBP będzie bronił wolności wyboru obywatela i bezpieczeństwa płatności w skali całego państwa, a kierunek tych działań określi Narodowa Strategia Bezpieczeństwa Obrotu Gotówkowego.

Serdecznie Państwu dziękuję za uwagę i życzę owocnych, inspirujących dyskusji.